

Анотація

Нестеренко С.С. Історичний розвиток інституту екстрадиції. – Стаття.

У статті розглядається становлення та розвиток інституту екстрадиції. Зачатки екстрадиції, на базі яких у подальшому сформувався інститут видачі, можна знайти вже у стародавньому світі. Починаючи з XVIII ст., видачі підлягають не тільки політичні, а й загальнокримінальні правопорушники. Загальною тенденцією розвитку інституту екстрадиції є його гуманізація.

Ключові слова: екстрадиція, видача правопорушників, розвиток екстрадиції.

Summary

Nesterenko S.S. Historical Development of Institute of the Extradition. – Article.

The article is devoted to the formation and development of the institute of extradition. The origins of extradition on the basis of which further extradition institute was formed, can be found in the ancient world. Since 18 century, not only political, but ordinary criminals are subject to extradition. Humanization is the general trend in the extradition institute development.

Key words: extradition, offenders' extradition, development of the institute of extradition.

УДК 340.116

Р.Н. Бірюков

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В умовах глобалізації відбувається зміна всіх базових основ суспільно-політичного життя людства. Його правова складова також піддається серйозним змінам, внаслідок чого право переживає фазу активного розвитку, що знаходить відображення в якісних змінах сутнісних і змістовних характеристик багатьох правових механізмів.

Глобалізаційні процеси приводять до формування глобальної соціальної системи, функціонування якої неможливе без формування глобальної правової системи.

У глобальній соціальній системі, на думку В. М. Шумілова, можна виділити декілька рівнів відносин, що вимагають регулювання:

– відносини, що знаходяться у сфері національної юрисдикції держав; дані відносини регулюються внутрішньодержавним правом (до них відносяться, зокрема, внутрішньодержавні відносини, відносини приватно-правового характеру з іноземним елементом);

– відносини між державами (і ширше – між «публічними особами», що регулюються міжнародним правом;

– відносини між приватними особами різних держав в питаннях, які не регулюються ні внутрішнім, ні міжнародним правом (або регулюються

за загально дозволеним способом, при якому застосовується принцип: “дозволено все, окрім прямо забороненого”). В даному випадку приватні особи різних країн, що зацікавлені в забезпеченні порядку, створюють власну автономну систему регулювання – щось на зразок міжнародного договірної права (так зване транснаціональне право);

– відносини у сфері наднаціональної юрисдикції; такого роду відносини породжені глобальними проблемами і інтересами і регулюються нормами, які умовно можна назвати наднаціональним правом.

Якісна єдність між вказаними чотирма правовими явищами В. М. Шумілов називає глобальною правовою системою [1].

У структурі глобальної правової системи головними складовими є, з одного боку, міжнародне право, а з іншого – національне право. Головною проблемою функціонування даної правової системи є специфіка взаємовідносин її складових елементів.

В результаті формування глобальної правової системи відбуваються корінні зміни, пов’язані з постійним розширенням сфери регулювання міжнародного права за рахунок питань, які традиційно входили в юрисдикцію національного права, унаслідок чого міжнародне право все більше проникає в тканину національного права. Проявом цього є імплементація значного числа норм і принципів міжнародного права в національне право. Посилення взаємовпливу між двома правовими системами веде до такого їх переплетення, що можна говорити про їх нову якісну характеристику.

На формування міжнародного права впливають норми національних правових систем, відповідно міжнародне право вбирає в себе найпрогресивніші ідеї, закладені в праві держав – суб’єктів міжнародного права. Таким чином, міжнародне право є чинником вдосконалення національного законодавства.

Взаємодія міжнародного і національного права, що заглиблюється, обумовлює так звану інтернаціоналізацію або гомогенізацію.

Отже, одним з проявів глобалізаційних процесів в правовій сфері в умовах функціонування глобальної правової системи є зміна примату національного права приматом міжнародного права.

Якщо раніше багато міжнародно-правових документів, що містили міжнародно-правові норми, склалися за ініціативою держав на основі норм національного права, то в нових умовах національні держави все частіше зобов’язані приводити норми національного права у відповідність з міжнародним правом. Наприклад, за цим принципом будуються взаємовідношення Європейського Союзу і держав-членів.

Становлення і розвитку глобальної правової системи йтиме, очевидно, приблизно тим же шляхом, яким йшло становлення правопорядку Європейського Союзу. Вказаний правопорядок складається з декількох складових частин: міжнародного права, права ЄС, національного права держав-членів. Між цими трьома частинами склався своєрідний розподіл праці. Суб’єктами права ЄС є і держави, і приватні особи одночасно [2].

Як відзначає Р. Дж. Берман, система світового права, що розвивається, включає не тільки міжнародне публічне право, тобто право, створене національними державами в процесі взаємовідносин, у тому числі і право, що регулює діяльність ООН та її допоміжних міждержавних організацій, але також і систему норм договірної і звичайного права, що регулюють відносини між фізичними і юридичними особами, залученими в добровільну діяльність поза національними межами. Світове право є новою назвою того, що ми колись називали правом народів, загальним правом людства, що охоплює загальні риси різних правових систем, різних народів світу [3].

Характеризуючи перетворення правової матерії, що відбувається в даний час, С. С. Алексєєв також ототожнює процес створення глобальної правової системи з формуванням “права цивілізованих народів”. З цієї точки зору він виділяє загальну для всіх цих процесів початкову причину світового порядку – глобальний перелом в розвитку людської цивілізації, розвиток і затвердження цивілізацій ліберального типу і, значить, сучасного цивільного суспільства, центром і значенням якого є Людина, її гідність і високе положення в соціальній системі, її невід’ємні права [4].

Правове вимірювання глобалізуючогося світу спонукає до переосмислення всієї системи правового регулювання міжнародних відносин в різних сферах у зв’язку з появою нових суб’єктів світогосподарського спілкування, як на національному, так і на наднаціональному рівнях. В умовах глобалізації виникла нова фаза в корпоративному будівництві, йде пошук сучасних форм і методів правового регулювання нового гео економічного світопорядку. При цьому мається на увазі новий клас договорів, конвенцій, рамкових “законів-доктрин” і т.д., що визначають і новий підхід до обліку інтересів учасників світового відтворювального процесу, їх відповідальність при глобальній трансформації світової економіки.

Оскільки глобалізаційні процеси найяскравіше виявилися на економічному просторі, породивши і нове розуміння світового ринку, і категорію “гео економіки”, значення розвитку світового права корпорацій (транснаціонального права) важко переоцінити.

В рамках глобальної правової системи головними суб’єктами в міжнародній приватноправовій сфері виступають, перш за все, транснаціональні корпорації. Саме вони створюють власну автономну економічну систему, правовою надбудовою якої є транснаціональне право як наднаціональне право.

Наднаціональний рівень відрізняється від міжнародного, перш за все тим, що відносини будуються не на двосторонній основі між окремими державами, а за принципом безпосередніх, міжособових відносин між окремими індивідами, національно-державна приналежність яких не має істотного значення.

Наднаціональне право, або єдиний правовий простір, покликане виконати інтеграційну функцію на рівні всього людства, забезпечивши міцні законодавчі гарантії всім людям Землі незалежно від їх національної приналежності і громадянства, перевершуючі ті, які існують в національному законодавстві [5].

Більш того, транснаціональні корпорації формують власні транснаціональні інтереси, які можуть розходитися з державними інтересами держави інвестування і держави реєстрації підприємства, і досить часто суперечать потребам міжнародного економічного правопорядку в цілому.

Загальне значення концепції глобальної правової системи полягає у тому, що учасники міжнародних відносин самі виробляють норми поведінки, які, як представляється, знаходяться за рамками як внутрішнього, так і міжнародного права; вони не охоплюються ні внутрішнім, ні міжнародним правом. На думку В.М. Шумілова, транснаціональне право представляється як синтетична правова сфера, у якій взаємодіють як суб'єкти міжнародного права, так і суб'єкти внутрішнього права [6].

Це стосується певною мірою всіх міжнародних юридичних осіб (створених в силу або на підставі міжнародного договору або іншого міжнародного засновницького акту), що вступають в міжнародні економічні відносини. Їх значення неухильно зростає, що свідчить про тенденцію до об'єднання міждержавних інтересів на економічно-суб'єктивному рівні і неминуче приводить до появи інтеграційних процесів, що сприяють регулюванню відносин між такими суб'єктами і орієнтації на приватноправові норми універсального характеру.

Сьогодні намічається розрив інтересів держави і транснаціонального бізнесу, збільшується відчуження між ними. Транснаціональні корпорації зацікавлені в ігноруванні обтяжливих національних правил.

Діяльність транснаціональних корпорацій і ряду міжнародних економічних організацій свідчить про відсутність навіть формальних демократичних процедур – регулювання здійснюється по суті адміністративними методами. Наприклад, надаючи кредити, Міжнародний Валютний Фонд фактично директивно визначає програму дій урядів відповідних держав.

Взагалі, глобалізація багато в чому нивілює межі між внутрішньою і зовнішньою сферами економічної діяльності, перетворюючи зовнішні чинники на внутрішні. Національного права, разом з тим, стає явно недостатньо для регулювання діяльності багатонаціональних корпорацій, навіть за наявності міжнародних норм, опосередкованих національним законодавством.

Така ситуація тягне за собою у ряді випадків державну політику дерегулювання відносно транснаціональних корпорацій. Так, наприклад, США практично мінімізували державне втручання в справи авіаційних корпорацій на міжнародному ринку авіапослуг. В той же час з'являється політика тиску на держави, підприємства яких на міжнародному ринку можуть скласти конкуренцію національним ТНК [7].

Все більшу підтримку в цих умовах знаходить концепція міжнародного корпоративного права, що передбачає практику укладення договорів та угод між ТНК і різними державами. Англійський учений Б. Ченг, наприклад, вважає за необхідне створити спеціальні правові системи, що підлеглі міжнародному праву або загальним принципам права. Слід зазначити і появу теорій, що обґрунтовують необхідність передачі певних функцій державної влади транснаціональним корпораціям [8]. Частково така практика в світі вже існує: з одного боку, уряди

багатьох економічно розвинених країн фактично створюють коаліції з участю корпорацій, неурядових організацій і таких організацій, як ООН, Всесвітній банк і МВФ, з іншою – міжнародним корпораціям виявляється адміністративна і дипломатична підтримка при освоєнні нових ринків [9].

У правовій сфері існує безліч прогалин, невирішених питань, до яких можна віднести, зокрема, відсутність одноманітних критеріїв, відповідно до яких ТНК взагалі можуть одержувати дипломатичний захист держав. Дипломатичний захист, який існує відносно фізичних осіб, що не застосовується до захисту корпорацій, не відповідає сучасним способам ведення справ [10]. Не дивлячись на спроби систематизувати норми міжнародного права, що відносяться до дипломатичного захисту багатонаціональних юридичних осіб, говорити про їх реальну кодифікацію поки ще рано [11].

Проте, як вважає, наприклад, Ю.А. Тихоміров, це тільки одна сторона нової ситуації. Інший феномен, про який юристи-міжнародники говорять неохоче: міжнародне право сьогодні саме народжується з норм національного права, оскільки збільшуються норми, що раніше існували в національних законодавствах, виникають загальні правові потреби [12]. Найбільш широко міжнародні норми використовуються в цивільному і міжнародному приватному праві. Це, в свою чергу породжує ряд колізій, що вимагають відповідного врегулювання. Таке врегулювання здійснюється через укладення договорів між державами, правові системи яких містять колізійні норми. Окрім переговорів і погоджувальних процедур, передбачених в договорах, дозволяють успішно вирішувати проблеми і спеціальні примирливі, третейські і колізійні структури, зокрема, в рамках Всесвітньої торгової організації.

Таким чином, глобальна правова система є складною правовою структурою, в якій взаємодіють як суб'єкти міжнародного права, так і суб'єкти національного права. Коло питань, що підлягають регулюванню в рамках глобальної правової системи, не обмежується тільки економічною тематикою; до них слід додати, зокрема, адміністративно-правову проблематику, процесуальні, колізійні норми та ін.

Література

1. Шумилов В. М. Концепция Глобальной правовой системы / В. М. Шумилов // Юрист-международник. – 2003. – № 3. – С. 52.
2. Шумилов В. М. Концепция Глобальной правовой системы / В. М. Шумилов // Юрист-международник. – 2003. – № 3. – С. 54.
3. Берман Г. Дж. Мировое право : экуменическая юриспруденция Святого Дух / Г. Дж. Берман // Представительная власть – XXI век: законодательство, комментарии, проблемы. – 2005. – № 1. – С. 13.
4. Алексеев С. С. Право на пороге третьего тысячелетия : некоторые тенденции мирового правового развития – надежда и драма современной эпохи / С. С. Алексеев. – М. : Статут, 2000. – С. 226.
5. Зазаева Н. Б. Право как составляющая цивилизации / Н. Б. Зазаева // Философия и общество. – 2007. – № 2. – С. 73.
6. Шумилов В. М. Глобализация мировой экономики и глобальная правовая система / В. М. Шумилов // Внешнеэкономический бюллетень. – 2002. – № 8. – С. 73
7. Великов И. Кодекс корпоративного управления: зарубежный опыт / И. Великов // Журнал для акционеров. – 2000. – № 9. – С. 34-56.

8. Лукашук И. И. Демократия, капитал, государство / И. И. Лукашук // Журнал российского права. – 2000. – № 1. – С.112-121.
9. Мовсесян А. Транснациональный капитал и национальные государства / А. Мовсесян, С. Огнивцев // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – № 6. – С. 56-67.
10. The Diplomatic Protection of Multinational Corporations / R. B. Lillich // The New Sovereigns; Multinational Corporations as World Powers/Ed. by Said A. A.and Simmons L.R. – Englewood Cliffs, – 1975. – P. 117.
11. Лысенко Д. Л. К вопросу о дипломатической защите транснациональных корпораций / Д. Л. Лысенко // Журнал российского права. – 2002. – № 9. – С. 93-98.
12. Тихомиров Ю. А. Глобализация: взаимовлияние внутреннего и международного права / Ю. А. Тихомиров // Журнал российского права. – 2002. – № 11.

Анотація

Бірюков Р.Н. Проблема становлення глобальної правової системи в епоху глобалізації. – Стаття.

Сьогодні актуалізуються питання становлення глобальної правової системи, що обумовлено епохою глобалізації. Процес зближення правових систем, що відбувається на протязі останніх десятиліть, а також динаміка співвідношення національного права з міжнародним правом та наднаціональним правом, являє собою закономірність формування глобальної правової системи.

Ключові слова: глобалізація, правова система, національна правова система, міжнародна правова система, глобальна правова система, наднаціональне право.

Summary

Biryukov R.N. The problem of the global legal system establishment in the period of globalization. – Article.

Nowadays the subject of the global legal system establishment is activated due to the period of globalization. The process of the legal system convergence, which is being continued during the last decades and, meanwhile, it is the dynamic of the national law corresponding to the international and over-national laws. So, the process of the legal system establishment represents the rational process of global legal system formation.

Key words: globalization, global legal system, national law, international law, over-national law.